

TA'LIMDA SUN'IY INTELLEKT: O'QITUVCHINING YORDAMCHISIMI YOKI O'RNINI BOSUVCHIMI?

Juginisova Nuriya Kurishbekovna

Navoiy davlat universiteti

So'nggi yillarda sun'iy intellekt texnologiyalarining jadal rivojlanishi ta'lim tizimida ham tub o'zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. Raqamli texnologiyalar, katta hajmdagi ma'lumotlarni tahlil qilish imkoniyatlari hamda avtomatlashtirilgan tizimlarning takomillashuvi natijasida sun'iy intellekt ta'lim jarayonining ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Bugungi kunda sun'iy intellekt nafaqat axborotni izlash yoki testlarni tekshirish, balki individual o'quv dasturlarini shakllantirish, o'quvchilarning bilim darajasini tahlil qilish va ta'lim sifatini oshirishda ham keng qo'llanilmoqda. Shu bilan birga, "Sun'iy intellekt kelajakda o'qituvchining o'rnini to'liq egallaydimi yoki faqat uning faoliyatini qo'llab-quvvatlovchi vositami?" degan savol dolzarb muammolardan biri sifatida muhokama qilinmoqda.

Sun'iy intellekt inson tafakkuriga xos bo'lgan ayrim vazifalarni kompyuter tizimlari orqali bajarishga imkon beruvchi texnologiyalar majmuasidir. Mashinaviy o'qitish, tabiiy tilni qayta ishlash, ma'lumotlarni tahlil qilish va neyron tarmoqlar kabi yo'nalishlar sun'iy intellektning asosiy tarkibiy qismlarini tashkil etadi. Ta'lim sohasida ushbu texnologiyalar o'quv jarayonini rejalashtirish, baholash, o'quv materiallarini tavsiya etish va talabalar faoliyatini monitoring qilishda qo'llanilmoqda.

Sun'iy intellektning ta'limdagi eng muhim afzalliklaridan biri shaxsiylashtirilgan ta'limni tashkil etish imkoniyatidir. Har bir o'quvchining bilim darajasi, o'zlashtirish sur'ati va qiziqishlari turlicha bo'lganligi sababli yagona o'qitish usuli barcha uchun bir xil natija bermaydi. Sun'iy intellekt asosidagi platformalar o'quvchilarning faoliyatini tahlil qilib, ularga mos topshiriqlar, qo'shimcha materiallar va tavsiyalarni avtomatik ravishda taqdim

etadi. Natijada har bir talaba o'z imkoniyatiga mos ravishda bilim olish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Ta'lim jarayonida sun'iy intellekt o'qituvchining kundalik ishlarini ham sezilarli darajada yengillashtiradi. Masalan, test natijalarini avtomatik tekshirish, davomatni nazorat qilish, statistika tayyorlash, o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini tahlil qilish va hisobotlarni shakllantirish kabi vaqt talab qiluvchi vazifalar sun'iy intellekt yordamida qisqa muddatda bajariladi. Bu esa o'qituvchiga ko'proq vaqtni ijodiy faoliyatga, interaktiv darslarni tashkil etishga hamda o'quvchilar bilan individual ishlashga ajratish imkonini beradi.

Shuningdek, sun'iy intellekt ta'lim resurslaridan foydalanishni yanada qulaylashtiradi. Virtual yordamchilar, aqlli qidiruv tizimlari va interaktiv chatbotlar o'quvchilarga istalgan vaqtda savollariga javob topish imkonini yaratadi. Bunday tizimlar murakkab mavzularni sodda tilda tushuntirish, qo'shimcha misollar keltirish va o'quvchining xatolarini aniqlash orqali bilimlarni mustahkamlashga yordam beradi. Ayniqsa, masofaviy va gibrid ta'lim sharoitida sun'iy intellekt asosidagi platformalarning ahamiyati yanada ortmoqda.

Sun'iy intellektning yana bir muhim afzalligi baholash jarayonining tezkorligi va xolisligini ta'minlashidir. Avtomatlashtirilgan baholash tizimlari inson omili ta'sirini kamaytirib, natijalarni aniq mezonlar asosida baholaydi. Bu esa baholashdagi subyektivlikni kamaytiradi va talabalarga o'z bilim darajasi haqida tezkor ma'lumot olish imkonini beradi. Olingan tahliliy ma'lumotlar asosida o'qituvchi qaysi mavzularni takrorlash yoki chuqurroq tushuntirish zarurligini aniqlay oladi [2].

Biroq sun'iy intellektni ta'lim jarayoniga keng joriy etish bilan bog'liq ayrim muammolar ham mavjud. Eng avvalo, barcha ta'lim muassasalari bir xil darajada zamonaviy texnik vositalar va internet infratuzilmasiga ega emas. Raqamli tengsizlik ayrim hududlarda sun'iy intellekt texnologiyalaridan samarali foydalanishga to'sqinlik qilishi mumkin. Bundan tashqari,

pedagoglarning raqamli savodxonligi ham bir xil emas. Shu sababli o'qituvchilarning malakasini oshirish, ularni sun'iy intellekt vositalari bilan ishlashga o'rgatish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biridir.

Yana bir muhim masala akademik halollik bilan bog'liq. Sun'iy intellekt yordamida tayyor matnlar, referatlar yoki topshiriqlarni avtomatik yaratish imkoniyati ayrim o'quvchilarda mustaqil fikrlash va izlanishga bo'lgan qiziqishni pasaytirishi mumkin. Shuning uchun sun'iy intellektdan foydalanishning axloqiy me'yorlarini ishlab chiqish, undan oqilona va mas'uliyat bilan foydalanish madaniyatini shakllantirish muhim hisoblanadi. O'qituvchilar esa topshiriqlarni faqat tayyor javobni talab qilmaydigan, balki tahlil, ijodkorlik va amaliy fikrlashni rivojlantiradigan shaklda tashkil etishlari lozim. Ko'plab mutaxassislarining fikricha, sun'iy intellekt qanchalik rivojlanmasin, u o'qituvchining o'rnini to'liq bosa olmaydi. Chunki ta'lim faqat bilim berishdan iborat emas. O'qituvchi o'quvchilarni tarbiyalaydi, ularni ruhlantiradi, muloqot madaniyatini shakllantiradi, ijtimoiy va ma'naviy qadriyatlarni singdiradi. Empatiya, hissiy qo'llab-quvvatlash, individual yondashuv va insoniy munosabatlar sun'iy intellekt to'liq takrorlay olmaydigan jihatlardir. Ayniqsa, maktabgacha va umumiy o'rta ta'lim bosqichlarida o'qituvchining shaxsiy namunasi va tarbiyaviy ta'siri hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Kelajakda sun'iy intellekt va o'qituvchi hamkorligi ta'limning eng samarali modeli sifatida shakllanishi kutilmoqda. Sun'iy intellekt ma'lumotlarni qayta ishlash, tahlil qilish, avtomatlashtirish va shaxsiylashtirilgan tavsiyalar berish kabi texnik vazifalarni bajaradi. O'qituvchi esa ta'limning mazmuni, metodikasi, tarbiyaviy yo'nalishi va ijodiy jarayonini boshqarishda asosiy rolni saqlab qoladi. Bunday hamkorlik ta'lim sifatini oshirish, o'quvchilarning ehtiyojlariga mos ta'lim muhitini yaratish va pedagoglarning mehnat unumdorligini yuksaltirishga xizmat qiladi.

O'zbekistonda ham ta'limni raqamlashtirish va sun'iy intellekt texnologiyalarini joriy etish bo'yicha izchil islohotlar amalga oshirilmoqda. Elektron ta'lim platformalarining rivojlanishi, raqamli kutubxonalar, masofaviy ta'lim tizimlari va zamonaviy axborot texnologiyalarining keng qo'llanilishi sun'iy intellektdan samarali foydalanish uchun qulay sharoit yaratmoqda. Oliy ta'lim muassasalari va maktablarda raqamli ta'lim vositalaridan foydalanish ko'lami kengayib borayotgani kelgusida ta'lim sifatini yanada oshirishga xizmat qiladi.

Sun'iy intellekt asosidagi ta'lim platformalari o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini doimiy ravishda tahlil qilib, individual tavsiyalarni shakllantirish imkoniyatiga ega. Bu esa har bir o'quvchining bilim olish sur'atiga mos yondashuvni qo'llashga yordam beradi. Shuningdek, sun'iy intellekt yordamida o'quv jarayonidagi kamchiliklar va bo'shliqlarni erta aniqlash imkoniyati yaratiladi. O'qituvchilar ushbu tahliliy ma'lumotlardan foydalanib, dars mazmunini takomillashtirish va samarali metodlarni tanlashlari mumkin. Ta'limda sun'iy intellekt texnologiyalaridan oqilona foydalanish o'quvchilarning raqamli kompetensiyalarini rivojlantirishga ham xizmat qiladi [3].

Xulosa qilib aytganda, sun'iy intellekt zamonaviy ta'lim tizimining muhim tarkibiy qismiga aylanmoqda. U o'qituvchining ko'plab texnik va tashkiliy vazifalarini yengillashtirib, ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi. Biroq sun'iy intellekt insoniy fazilatlar, tarbiyaviy ta'sir, pedagogik mahorat va jonli muloqotning o'rnini to'liq bosa olmaydi. Shu sababli sun'iy intellektni o'qituvchining raqobatchisi emas, balki uning samarali yordamchisi sifatida baholash maqsadga muvofiqdir. Kelajak ta'limi aynan zamonaviy texnologiyalar va malakali pedagoglarning o'zaro hamkorligiga asoslangan holda rivojlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Xudoyberdiyev, M., Ismoilov, B. Ta'limni raqamlashtirish va sun'iy intellekt texnologiyalarini joriy etish istiqbollari // *Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar*. – 2023. – № 4. – B. 45–52.
2. Abdullayeva, D. Zamonaviy ta'limda sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishning pedagogik asoslari // *Academic Research in Educational Sciences*. – 2022. – № 3(5). – B. 118–125.
3. Karimov, A., Rasulov, J. Raqamli pedagogika va sun'iy intellekt asosida ta'limni tashkil etish. – Toshkent: Innovatsiya-Ziyo, 2023. – 224 b.